

Повернення із зірок

Станіслав Лем

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Ігор Бречак

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

1

Я не мав із собою ніяких речей, навіть плаща. Мені сказали, що не потрібно. Дозволили взяти тільки чорний светр: мовляв, нехай уже! А сорочку я таки відвоював. Сказав, що відвикатиму поступово. Уже безпосередньо в проході, під черевом корабля, серед найбільшої штовханини, де ми зупинилися, Абс подав мені руку і багатозначно посміхнувся:

— Тільки обережно...

Я пам'ятав про це і не сплющив йому пальців. Був зовсім спокійний. Він хотів сказати ще щось, але я не дав йому вимовити й слова. Відвернувся, ніби нічого не помітив, і піднявся східцями всередину. Стюардеса повела мене поміж рядами м'яких крісел на самий перед. Я не замовляв окремого купе, але не знав, чи її про це попередили. Крісло безшумно розсунулося. Вона поправила спинку, всміхнулася до мене й пішла. Я сів. Подушки бездонно м'які, як і скрізь. Спинки такі високі, що з-за них майже не видно пасажирів. Барвистість жіночого одягу вже не викликала у мене протесту, але чоловіків я все ще, хай безпідставно, підозрював у маскараді та все ще плекав надію побачити нормально одягнutih людей. Марно! Всідалися швидко, ніхто не мав багажу. Навіть портфеля чи пакунка. Жінки теж. Їх було наче більше. Переді мною — дві мулатки в пір'ясто настовбурчених, наче у папужих, шубках. Видно, панувала така пташина мода. Далі — якесь подружжя з дитиною. Після яскравих селенофонів на пероні та в тунелях, після нестерпно крикливої люмінесцентної рослинності на вулицях здавалося, що світло вгнутої стелі ледь жевріло.

Я поклав руки на коліна, бо вони мені якось ніби заважали. Усі пасажирів вже сиділи. Вісім рядів сірих крісел, запах хвої, стихаючі розмови... Я очікував оголошення старту, якихось сигналів, наказу прикріпитися ремнями, але нічого подібного не було. По матовій стелі спереду назад побігли невиразні тіні, неначе силуети

вирізаних з паперу птахів. «Що це, в біса, за птахи? — подумав я розгублено. — Це щось означає?» Я мало не дерев'янів од надмірної уважності, викликаній постійним побоюванням зробити щось недоречне.

І так уже протягом чотирьох днів. З першої ж хвилини. Я марно силкувався збагнути все те, що діялося навколо; від постійного намагання вловити зміст розмов стомлювався так, що інколи мною оволодівало неприємне почуття, подібне до розпачу. Я був переконаний, що і мої товариші відчують те саме, але ми не говорили про це, навіть коли залишалися самі. Тільки кепкували зі своєї сили, з надміру нашої енергії. І справді, треба було стежити за собою.

Спочатку я не міг керувати своїми рухами: коли намагався встати, то підскакував аж до стелі, а взявши в руку якусь річ, майже не відчував її — вона здавалася мені такою легкою, наче паперовою, порожньою. Але я швидко навчився координувати рухи свого тіла. Вітаючись, нікому вже не стискав пальців до болю. Та це було, на жаль, не найголовніше.

Мій сусід зліва, огрядний, засмаглий чоловік з надто блискучими очима (може, від контактних лінз), раптом зник: боки його м'якого крісла розширилися, піднялися й зійшлися, утворивши кабінку, немов яйцеподібний кокон або розбухлий саркофаг. Ще кілька осіб опинилося в таких самих кабінах. Що вони там робили? Але з такими незвичайними явищами я зустрічався тут часто і вже не дивувався з них. Принаймні тоді, коли це мене не стосувалося. Цікаво, що до людей, які, довідавшись, хто ми такі, витріщали на нас очі, я ставився майже байдуже.

Їх подив мене мало обходив, я сприймав його як цілком природний. Обурення викликали радше наші опікуни — працівники Адапту. Певне, найбільше — доктор Абс, бо ставився до мене як лікар-психіатр до ненормального пацієнта, вдаючи при цьому, зреш-

тою, досить уміло, що має справу з цілком нормальною людиною. А коли ж це стало неможливим, він перейшов на дотепи. Я був уже по горло ситий його безпосередністю і добросердям. Якби запитати про нас першого зустрічного, — так мені, принаймні, здавалося, — то він визнав би мене чи Олафа таким же, як сам. Подив викликало у нього хіба що наше минуле: це воно було незвичайним. Та доктор Абс, як і кожен працівник Адапту, добре знав, що ми й справді інші. Наша відмінність шкодила нам навіть у найпростішому — ми не могли з ними як слід порозумітися, обмінятися думками, та що там! Не могли призвичаїтися відчиняти їхніх дверей, адже дверні ручки, до яких ми звикли колись, вийшли тут з ужитку ще п'ятдесят чи шістдесят років тому.

Старт відбувся несподівано. Тяжіння не змінилося й на волосинку, в герметичне нутро корабля не проникали жодні звуки, по стелі повільно пливли тіні — може, лише багаторічний досвід та інстинкт в одну мить підказали мені, що ми вже у просторі, й це була впевненість, а не припущення.

Але мене цікавило інше. Я спокійно відпочивав напівлежачи, випроставши ноги. Надто вже легко мені вдалося домогтися свого. Навіть Освам не дуже перечив моєму намірові. Контраргументи, що я чув від них, були не дуже переконливими — сам спромігся б на ліпші. Вони обидва наполягали лише на одному: кожен з нас має летіти окремо. Не ставили мені за провину і того, що збунтував Олафа (бо якби не я, він напевне б погодився залишитися довше). Тут було над чим задуматись. Я чекав ускладнень, чогось такого, що раптом розладнає мій план, але нічого не сталося, і ось уже лечу. Ця остання подорож мала закінчитися через п'ятнадцять хвилин.

Стало зрозумілим: моя вигадка, а також моя боротьба за передчасний від'їзд не були для них несподіванкою. Реакція такого типу, очевидно, вже значилася в їхньому каталозі. Це була звичайна поведінка, властива таким зухам, як я, позначена в їхніх

психотехнічних таблицях відповідним порядковим номером. Вони дозволили мені летіти — але чому? Може, з досвіду вже знали, що сам я не дам собі ради? Але як таке могло статись, якщо вся моя самостійна подорож полягала в перельоті з одного вокзалу на інший, де мене мав чекати хтось із земного Адапту і де я мав усього-на-всього зустрітись з тією людиною в домовленому місці?

Щось трапилося. Почулися збуджені голоси. Я визирнув із крісла. За кілька рядів переді мною якась жінка відштовхнула стюардесу, котра повільно, автоматично (ніби від того, зрештою, не такого вже й сильного поштовху) позадкувала поміж кріслами. А та сама жінка репетувала: «Я не дозволю! Хай воно мене не торкається!» Обличчя тієї крикливої пасажирки я не бачив. Якийсь чоловік тримав її за руку і пропонував щось заспокійливе. Що означала ця сцена? Ніхто з пасажирів не звернув на неї уваги. Мною знову заволоділо почуття неймовірної відчуженості. Я підвів очі на стюардесу, яка зупинилася біля мене й усміхалася, як і раніше. Це не була посмішка обов'язкової зовнішньої люб'язності, котрою прикривають роздратування. Вона не вдавала із себе спокійну, а справді була нею.

— Може, хочете чогось випити? Прум, екстран, мор, сидр? — почувся мелодійний голос. Я заперечливо хитнув головою. Хотів сказати їй щось приємне, але спромігся лише на стереотипне запитання:

— Коли прибуваємо?

— За шість хвилин. А може б, ви з'їли що-небудь? Не мусите поспішати. Можна залишитися тут і після приземлення.

— Дякую, не хочу.

Вона відійшла. У повітрі, перед самим моїм обличчям, коло спинки переднього крісла, засвітився, наче виписуваний кінцем запаленої сигарети, напис: СТРАТО. Я нахилився, щоби розгледіти, звідки він узявся, і здригнувся. Спинка крісла подалася вперед

разом з моїми плечима, м'яко облягаючи їх. Уже знав, що меблі реагують на кожну зміну положення тіла, але раз у раз забував про це. То було не дуже приємно — ніби хтось стежив за кожним моїм рухом. Я спробував повернутися в попередню позу, але зробив це, мабуть, надто енергійно. Крісло погано мене «зрозуміло» й розсунулося майже як ліжко. Я схопився. Що за біс! Більше витримки! Нарешті всівся. Літери рожевого СТРАТО затремтіли, й на їхньому місці проступили інші: ТЕРМІНАЛЬ. Ніякого струсу, попередження, свисту. Нічого. Почувся далекий звук — наче хтось засурмив, подаючи сигнал, четверо овальних дверей у кінці проходів поміж сидіннями розчинилися, і досередини корабля увірвався глухий всепоглинаючий шум, схожий на шум моря. Голоси пасажирів, які підводилися зі своїх місць, танули в ньому безслідно. Я все ще сидів, а люди виходили, їхні силуети миготіли на тлі зовнішніх вогнів зелено, бузково, пурпурово — мовби на костюмованому балу.

Коли всі вийшли, я встав. Машинально обсмикнув на собі светр. Якось дивно так, з пустими руками. Крізь відчинені двері потягло прохолодою. Я оглянувся. Стюардеса стояла в одному з відсіків, не торкаючись до стіни плечима. На її обличчі застигла та сама привітна усмішка; тепер вона була спрямована до рядів порожніх крісел, які почали повільно згортатися, складатися, наче якісь м'ясисті квіти, — одні швидше, інші трохи повільніше — то був єдиний рух у цьому протяжному шумі, що плив крізь овальні отвори, нагадуючи відкрите море. «Хай воно мене не торкається!» Я раптом помітив у посмішці стюардеси щось недобре. Вже виходячи, мовив:

— До побачення...

— До ваших послуг.

Значення цих слів, таких незвичайних в устах молодої вродливої жінки, усвідомив не відразу, бо вони наздогнали мене щойно тоді,

коли, одвернувшись від неї, я уже виходив з корабля. Хотів поставити ногу на сходинку, але її не намацав. Між металевим корпусом корабля і краєм перону зяяла метрова щілина. Не сподіваючись потрапити в таку пастку, я незграбно стрибнув і втратив рівновагу. Вже в повітрі відчув, як знизу мене наче підхопив струмись невидимої сили, проніс над порожнечою і м'яко опустив на білу еластичну поверхню, що м'яко увігнулася. Певне, летючи, я мав не дуже розумний вираз обличчя, бо помітив кілька глузливих поглядів — а може, то тільки здалося? Я швидко повернувся й рушив уздовж перону. Ракета, якою щойно прибув, лежала в глибокому ложі, відділена від країв перону нічим не загороженою щілиною. Я ніби ненароком наблизився до щілини й знову відчув невидимий пружний повітряний струмись, який не давав мені переступити за білий край. Хотів шукати джерело тієї таємничої сили, але раптом схаменувсь: я ж уже на Землі!

Мене підхопила хвиля пішоходів: підштовхуваний ними, рушив уперед. Минула добра хвилина, перш ніж я добре розгледів величину залу. Зрештою, чи те приміщення можна було назвати залом? Жодних стін: білий, блискучий, високо завислий у повітрі розмах гігантських крил, а між ними — колони не з якогось там матеріалу, а із запаморочливо рухливого плину. Може, це були вгору велетенські фонтани густішої від води рідини, підсвічені зсередини кольоровими прожекторами? Ні, може, це скляні вертикальні тунелі, якими туди-сюди мчали низки розмальованих машин? Я вже нічого не розумів. Підштовхуваний з усіх боків у мурашиній метушні юрби, намагався знайти вільне місце, але такого тут не було. Вищий на голову від інших, я бачив, як віддаляється порожня ракета — ні, це ми пливли вперед разом з усім пероном. Угорі палахкотіли вогні, від яких натовп виблискував та мінився. Нараз площа, на якій ми з'юрилися, рушила вгору, і я, глянувши вниз, побачив там заповнені людьми подвійні білі

смуги з чорними отворами щілин уздовж ряду застиглих корпусів ракет: таких кораблів, як наш, були десятки — рухомий перон завертав то в один, то в інший бік, рухався дедалі швидше і заходив під вищі поверхи. Здійнятий вихор куйовдив волосся тих, які стояли на площині. Тремтливі стрімкі тіні від смугастих сигнальних вогнів пролітали по них, мов по нереальних. Площина, якою ми їхали, раптом почала ділитися, розгалужуватися по невидимих швах; моя доріжка рухалася вже через приміщення, повні людей, котрі стояли й сиділи, осяяні безліччю дрібних блисків, — наче тут пускали кольорові бенгальські вогні.

Я не знав, куди дивитися. Переді мною стояв чоловік у пухнастому, ніби хутряному, з металевим відблиском, одязі. Він тримав під руку жінку в пурпурній сукні у великі, ніби павині, очі, що раз у раз кліпали. Так, мені не здалося — очі на сукні справді розплющувалися й заплющувалися. Доріжка, на якій я стояв за цією парою разом з десятком інших людей, помчала ще швидше. Між площинами біло-матового скла виднілися освітлені кольоровими вогнями пасажі з прозорими склепіннями, по яких, поверхом вище, без упину топтали сотні ніг; всеохоплюючий шум то посилювався, то затихав, коли тисячі людських голосів і якихось звуків, для мене незрозумілих, а для інших значущих, поглинав черговий тунель не відомо куди спрямованого маршруту. В глибині, на задньому плані, повітря прошивали у всіх напрямках рухливі тіні якихось машин — можливо, літаючих, — бо часом вони мчали навскіс угору або вниз, наче вгвинчувались у простір. І я мимоволі очікував якоїсь страшної катастрофи: можливо, це були повітряні залізниці, але ж ніде не бачив ані тросів, ані рейок. Коли ці бурхливі урагани льоту хоч на мить стихали, за ними виринали повні людей величаві площини, ніби літаючі пристані, що повільно рухалися в різних напрямках — розминалися, піднімалися: здавалося, вони перетинали одна одну. Важко було зупинити погляд на чомусь

нерухомому, бо вся навколишня архітектоніка складалася, здавалось, із руху, зміни; й навіть те, що я спочатку сприйняв за крилату стелю, виявилось тільки навісними ярусами, на місці яких зараз стали інші, ще вищі.

Важкий пурпуровий відблиск, профільтрований крізь скляну стелю й оті загадкові колони, раптом упав на людські обличчя, наче десь далеко, в серці багатокілометрової споруди спалахнув атомний вогонь. Зелень неонових вогнів, що безперервно стрибали, стала сірою, молочна білизна параболічних пристінків порожівіла. Ця раптова зміна кольору повітря віщувала катастрофу, принаймні мені так здалося, але ніхто не звернув на неї найменшої уваги, і я навіть не міг би сказати, коли все стало знову таким, яким було раніше.

Біля нашої доріжки появлялися вируючі зелені кола, схожі на підвішені в повітрі неонові обручі, й тоді частина людей переходила на підніжку іншої доріжки чи трапу, що присувалися. Я помітив, що через зелені лінії того світла можна вільно переходити, так, начебто вони були нематеріальні.

Протягом якогось часу я здався на волю білої доріжки, і вона везла мене далі, аж поки мені не спало в голову, що я опинивсь уже поза вокзалом, і ця неймовірна панорама вигнутого скла, котре ніби все зривається летіти, власне, і є моїм рідним містом, а те, яке я колись покинув, існує вже тільки в моїй пам'яті.

— Пробачте, — я торкнувся плеча чоловіка в хурті, який стояв поряд з жінкою, — де ми зараз?

Обоє глянули на мене. На їхніх обличчях, коли вони підвели голови, побачив здивування. Я сподівався, що їх дивує тільки мій зріст.

— На полідукті, — відповів чоловік. — Вам який стик?

Я нічого не розумів.

— Чи... ми ще й досі на вокзалі?

— Звичайно... — відповів він, трохи вагаючись.

— А... де Внутрішнє Коло?

— Ви вже проїхали. Мусите повернутися.

— Найкраще буде рustom з Мериду, — втрутилася жінка. Здавалося, всі очі її сукні вдивлялись у мене з підозрою і подивом.

— Рustom?... — повторив я безпорадно.

— Так, це там, — показала вона на зелене коло, що надпливало, а за ним піднімалося порожнє підвищення з чорно-сріблястими смугами на боках, подібне до химерно розмальованого корпусу перекинутого на бік судна.

Я подякував і зійшов з доріжки, але, мабуть, не там, де треба, бо надзвичайної сили струмись підкосив мені ноги. Рівноваги я не втратив, але мною крутонуло так, що вже не знав, куди треба йти. Поки роздумував, що робити, місце моєї пересадки значно віддалилося від чорно-сріблястого підвищення, яке показала мені жінка, і я вже не міг його знайти. Оскільки більшість людей, котрі стояли біля мене, почали переходити на похилу доріжку, що рухалася вгору, я теж ступив на неї. Вже звідти побачив величезний напис, що палав у повітрі, — ДУКТ ЦЕНТР, решту літер з обох боків неможливо було охопити поглядом через їхню величину. Мене безшумно винесло на перон завдовжки, певне, з кілометр, від якого саме стартував веретеноподібний літак, показуючи при зльоті поцятковане вогнями дно. Зрештою, може саме та китоподібна споруда була пероном, а я опинився на «расті» — запитати було нікого, бо навколо — ні душі. Певне я не туди потрапив. Частина мого «перону» була забудована якимись присадкуватими спорудами без передніх стін. Наблизившись, помітив щось подібне до слабо освітлених низьких кабін, у яких рядами стояли чорні машини. Я подумав, що то автомобілі. Але коли дві найближчі рушили і, перш ніж я встиг відскочити, обминули мене, відразу розвиваючи величезну швидкість, зауважив, поки вони зникли в перспективі параболічних схилів, що в них нема ні вікон, ані дверей і що вони

обтічні, мовби велетенські чорні краплини. «Автомашини це чи ні? — подумав я. — У всякому разі, тут якась стоянка. Може, саме тих «растів»?» Я вирішив, що найкраще буде запитати когось, хто надійде, і поїхати разом з ним чи хоча б довідатися що до чого. Однак мій перон, злегка вигнутий, наче крило гігантського літака, був порожній, тільки чорні машини виїжджали поодиноці або відразу по кілька з металевих нір і мчали в одному й тому самому напрямку. Я підійшов до краю перону й знову відчув ту невидиму пружну силу, що гарантувала безпеку. Справді, перон висів у повітрі, нічим не підтримуваний. Підвівши голову, я побачив багато таких самих перонів, які нерухомо зависли в повітрі, але вже без великих вогнів. Світилося лише там, де прибували кораблі. Однак це не були ракети, як та, котрою я прилетів з Місяця.

Довгенько стояв, аж поки помітив на тлі якихось інших споруд (зрештою, не знаю, чи вони були тільки віддзеркаленням цієї самої споруди, чи існували насправді) вогнисті літери, що рівномірно пропливали у повітрі: СОАМО, СОАМО, СОАМО. Невеличка перерва, блакитний спалах! — НЕОНАКС, НЕОНАКС, НЕОНАКС. Може, це були назви станцій, а може, реклама товарів — літери нічого мені не говорили.

«Хоч би вже знайти того типа», — подумав я, круто повернувся і, знайшовши доріжку, що пливла назад, з'їхав нею вниз. Виявилося, що це не та горизонталь і навіть не той зал, з якого я дістався нагору: зрозумів це, не побачивши величезних колон. Зрештою, може, то вони кудись перемістилися; тепер мене вже ніщо не дивувало.

Я опинився серед лісу фонтанів; далі потрапив до біло-рожевого залу, в якому було повно жінок. Мимохідь знічев'я встромив руку в струмінь підсвіченого фонтана — може, тому, що було приємно натрапити на щось хоч трохи знайоме. Однак я не відчув нічого: фонтан був без води. За хвилину мені здалося, що пахнуть квіти.

Понюхав руку. Пахла, як тисяча шматків туалетного мила одночасно.

Мимоволі почав витирати її об штани. Тепер я стояв уже перед цим залом, в якому було повно жінок, самих тільки жінок. Він не здався мені схожим на вестибюль туалетної, зрештою, я не був певен, що це не так. Не бажаючи когось про це питати, я повернув назад. Молодик, одягнений так, ніби на ньому застигло розлите живе срібло, яке щільно облягало його стегна, з буфами (чи, швидше, з піною) біля плечей, розмовляв з білявою дівчиною, котра оперлася спиною на чашу фонтана. На дівчині була проста світла сукенка, і це додало мені відваги. В руках вона тримала букет блідо-рожевих квітів і, ховаючи у них обличчя, очима усміхалася до хлопця. Зупинившись біля них і вже відкривши рота, щоб заговорити, я побачив, що вона їсть ті квіти, і на якусь мить голос зрадив мені. Дівчина спокійно жувала ніжні пелюстки. Підвела на мене очі. Застигла. Але я вже звик до цього. Запитав її, де Внутрішнє Коло.

Мені здалося, хлопець неприємно здивувався чи навіть розсердився, що хтось наслідують перервати те їхнє «сам на сам». Певне, я вчинив нетактовно. Вражений моїм зростом, він глянув угору, потім опустив очі, ніби сподівався побачити внизу ходулі. Проте навіть не озвався.

— О, це там! — вигукнула дівчина. — Раст, ваш раст, ви ще встигнете, хутко!

...

Далі — у повній книжці «Повернення із зірок».

nashaknyga.com.ua